

ERMENİLERİN KÖKENİ VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ
(The Origin of Armenians and Turk-Armenian Relations From Past Until Today)

Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ*

ÖZET

Ermeni adına ilk defa M.Ö. 6. yüzyıla tarihlenen Pers Kralı Darius'un kitabelerinde rastlanır. Ve asıl ilginç olan nokta şudur ki, Ermeniler kendilerine hiçbir zaman "Ermeni" dememişler, bilâkis kendilerini "Haiklar" olarak adlandırmışlardır. Ermeni adı, Ermeniler tarafından sonradan benimsenmiş olup, bu isim aslında coğrafi bir bölgeye işaret etmektedir. Bu bölge, Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Çünkü M.Ö. 3. Binyıla ait Akkad çivi yazılı belgelerinde de Doğu Anadolu bölgesine "Armanu" yada "Armenia" denilmekteydi. Demek oluyor ki, Ermenilerin bu bölgeye gelmesinden yaklaşık 1600 yıl önce de Doğu Anadolu Bölgesi "Armenia" adıyla anılıyordu. İşte Pers Kralı Darius, hakimiyeti altında bulunan ve muhtemelen batıdan göçmen olarak gelen bu yabancılara "Armenia Bölgesinde oturanlar" anlamına "Ermeniler" ismini vermişti.

Şu hususu da özellikle belirtmek isteriz ki, Ermenilerin, adı geçen bölgede kendilerinden önce oturan Urartularla da herhangi bir akrabalıkları söz konusu değildir. Çünkü Urartuların dili Asyanik kökenli olduğu halde, Ermenilerin dili Hint-Avrupai dillerdendir.

Öyle sanıyoruz ki Ermeniler, M.Ö. 8. yüzyılda vuku bulan Trak göçleri neticesinde Anadolu'ya gelmişler ve iki asır göçebe bir hayat yaşadktan sonra, Urartu Devletinin yıkılmasını fırsat bilerek gelip onların topraklarına yerleşmişlerdi.

O halde Ermenilerin Anadolu'daki tarihleri M.Ö. 6. yüzyıldan daha geriye gitmemektedir. Halbuki, çivi yazılı metinlerden öğrenildiğine göre Türkler, M.Ö. 3. Binyılın sonlarından itibaren Anadolu'da mevcutturlar ve Anadolu'nun kaderinde önemli roller oynamışlardır.

Ermeniler, Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Büyük İskender'in daha sonra sırasıyla Selevkosların, Romalıların, Bizanslıların,

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanı.
Afyonkarahisar/TÜRKİYE

Selçuklu Türklerinin ve nihayet Osmanlı Türklerinin egemenliğinde yaşamışlardır.

Ermeniler, Anadolu'da yaşadıkları uzun zaman içerisinde hiçbir zaman bağımsız olamamışlar, mütemadiyen himaye altında yaşamışlar ve karşılığında da vergi ödemişlerdir. Fakat şurası gerçektir ki, en iyi muameleyi Türklerden görmüşlerdir. Hatta Osmanlı İmparatorluğu döneminde, kendilerine, devletin üst kademelerinde birçok görevler verilmiştir. Ancak, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren emperyalist devletlerin teşvik ve tahrikleriyle, memleket içerisinde karışıklıklar çıkarmaya ve devlet için problem olmaya başlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise devlet isyan ederek sivil Anadolu halkını katletmeye başlamışlardır. Osmanlı yönetimi de 27 Mayıs 1915 tarihinde çıkarmış olduğu Tehcir Kanunu ile Ermenileri göçe zorlamıştır.

Ermeniler, tehcir sırasında Osmanlı ordusunun yüz binlerce Ermeni'ye soykırım uyguladığını iddia etmektedirler. Halbuki, gerçek bunun tamamen aksini ortaya koymaktadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde yapılan kazılarda çok sayıda toplu mezarlar ortaya çıkarılmıştır ki, Müslüman Türklere ait olan bu mezarlar, Ermenilerin değil Türklerin soykırımı uğradığının en açık delillerindedir. O halde şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Sözde Ermeni soykırım iddialarının gerçekte hiçbir ilgisi yoktur. Soykırımı uğrayanlar Ermeniler değil, Türkler olmuştur.

Anahtar kelimeler: Ermeni, Türk, Anadolu.

SUMMARY

The name "Armenia" is first mentioned on the inscriptions of Darius who is the king of Persians. These inscriptions are dated in the second part of 6th century B.C. It is very interesting that Armenians did not call themselves as Armenians but they called themselves as "Haikes". The name "Armenia" was appropriated by Armenians in the later times, because this name is in fact a geographical name. The Land of Armenian is in the Eastern Anatolia. Because, the Eastern Anatolia was called as "Armanu" or "Armenia" in the Akkad documents which are written in cuneiform and dated in the third millennium B.C. That means to say that, the Eastern Anatolia was called as "Armenia" almost 1600 years ago from coming of Armenians. Darius, the king of the Persians, called them as Armenians because they had come from the West as migrants and they were strangers in this new land. In the mind of Darius, the word "Armenia" carried the meaning "strangers in the Land of Armenia" There is a matter that I want to explain it. Armenians think that Urartians are the ancestors of themselves.

Urartians lived in the Eastern Anatolia between 9th and 6th centuries B.C. But they were not the ancestors of Armenians because the language of Urartians was one of the Asianic Languages, whereas the language of Armenians is one of the Indo-Aryan Languages.

I suppose that Armenians came into Anatolia in 8th century B.C. when Thracian Migrations occurred and lived as nomads in this land almost 200 years. And Urartian State was destroyed in 609 B.C. and then Armenians came and settled in the Land of Urartians.

So the history of Armenians in Anatolia goes to 6th century B.C. and their past in this land is not more. Whereas, according to the information obtained from the cuneiform documents Turks were in Anatolia from the last quarter of the third millennium B.C. and they played important roles of the fate of Anatolia.

After the decline of the Persian Empire, Armenians lived under the sovereignty of Alexander Great and then lived under the sovereignties of Seleukids, Roma, Byzans, Seldjucks and finally Ottoman Turks.

Armenians lived in Anatolia for a long time but they could not be independent at all. They lived all under the protect of the various peoples and paid tribute. But it is a real that Turks behaved them very good. Even in the period of the Ottoman Empire a lot of important obligations were given to them. But, they started to create problems in the borders of Ottoman country after the second part of 19th century. Because imperialist states of the world provoked them against to Ottoman Empire. At the end, during of the First World War they rebelled to the state and began to kill the civil Anatolia peoples who were muslim and Turk. The Ottoman Government published a law in 27 May 1915 and forced Armenians to migrate.

Armenians claim that the Ottoman soldiers had killed almost a million Armenian during the migration. According to them this is a genocide. Whereas the real is not so. The documents prove that Armenians had killed Turks. Especially, in the archaeological excavations made in Eastern Anatolia a lot of collective graves were carried out that killed Turks were buried in them. Namely these graves belonged to Turks not to Armenians. So, We can say that the genocide claims in word suggested by Armenians are not real.

Key words: Armenian, Turk, Anatolia.

Türk-Ermeni İlişkilerinin tarihine ana hatları ile temas etmeden evvel, Ermenilerin kökeni hakkında bilgi vermenin yararlı olacağına inanıyorum.

Ermeni adına ilk defa, M.Ö. 6. yüzyılda Pers Kralı Darius'un kitabelerinde rastlanmaktadır. Ve asıl ilginç olan nokta şudur ki, Ermeniler, kendilerine hiçbir zaman Ermeni" dememişler, bilakis kendilerini "Haikhlr" olarak adlandırmışlardır. Ermeni ismi, Pers Kralının, bölgenin adına izafeten uydurmuş olduğu bir isimdir. Çünkü, çivi yazılı belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, daha M.Ö. 3. Binyıldan itibaren¹, onların yerleştiği Doğu Anadolu Bölgesine "Armanu" veya "Armenia" denilmekte idi. Başka bir tabirle, Ermenilerin gelmesinden yaklaşık 1600 yıl önce de, Doğu Anadolu Bölgesi, "Armenia" adıyla anılıyordu. İşte Pers Kralı, hakimiyeti altında bulunan ve muhtemelen batıdan göçmen olarak gelen bu yabancılara "Armenia Bölgesinde oturanlar" anlamına gelen "Ermeniler" ismini vermişti. Şu noktayı da açıklığa kavuşturmakta fayda görüyoruz: Ermeniler, kendilerinden önce bu topraklar üzerinde oturmuş olan Urartuları (M.Ö. 9.-6. yüzyıllar arası) ataları olarak göstermeye ve dolayısıyla bölgenin gerçek sahibi olduklarını ispat etmeye çalışmaktadırlar. Halbuki, yapılan filolojik tetkikler, Ermenilerin kullandığı dilin, Hint-Avrupa kökenli dillerden olduğunu, açık ve net bir biçimde ortaya koymuştur. Buna karşılık Urartuların dili, M.Ö. 3. Binyılda Doğu Anadolu'nun hemen hemen tamamı ile Güneydoğu Anadolu'nun bir bölümünde oturan ve bilim adamları tarafından Proto-Türkler oldukları ileri sürülen Huri kavminin diliyle akraba olup, Asya kökenli dillerdendir. O halde, Ermenilerin böyle bir iddiada bulunmaları, tamamıyla yersiz ve yanlıştır. Çünkü filolojik açıdan, böyle bir görüşün haklılığına asla imkan yoktur². Eğer Urartulara mutlaka bir akraba aranıyorsa, Filolojik açıdan, bu akrabalığa en layık olanlar Türklerdir.

Ermeniler, büyük bir ihtimalle, M.Ö. 8. yüzyılda vuku bulan Trak göçleri neticesinde Anadolu'ya geldikten ve yaklaşık iki asır orda burada yaşadktan sonra, Urartu Devletinin yıkılmasını fırsat bilerek, M.Ö. 6. yüzyılın başlarında, Van Gölü ve civarındaki topraklara, Pers Kralının egemenliğini kabul etmek ve ona vergi ödemek şartıyla yerleşebilmişlerdir. O halde, Ermenilerin Anadolu'daki tarihleri, M.Ö. 6. yüzyıldan daha geriye gitmemektedir. Halbuki, çivi yazılı belgelerin öğrenildiğine göre³, Türkler

¹ M.Ö. 2200'lerde Akkad Kralı Narm-Sin'in Anadolu'ya yaptığı askeri bir seferi anlatan Şartamhari metinlerinde Van ve civarına "Armanu" veya "Armenia" memleketi denilmektedir. Bir başka ifade ile Ermenilerin bölgeye gelmesinden yaklaşık 1600 yıl önce de Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir Armanu memleketi vardır.

² Ekrem MEMİŞ, "M.Ö. 3. Binyılda Anadolu'da Türkler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 53, İstanbul 1988, s. 46, n. 6.

³ Boğazköy kazılarında ele geçirilen ve yukarıda sözü edilen Akkad Kralının Anadolu'ya girişini anlatan KBO III, 13 numaralı metnin 15. satırında Türki Kralı İlşu-Nail'den söz

M.Ö. 3. Binyılın sonlarından itibaren Anadolu'da mevcutturlar ve Anadolu'nun kaderinde önemli roller oynamışlardır⁴.

Ermeniler, Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra İskender'in, daha sonra da sırasıyla Selevkosların, Romalıların, Bizanslıların, Selçuklu Türklerinin ve nihayet Osmanlı Türklerinin egemenliğinde yaşamışlardır.

Ermeniler, Anadolu'da yaşadıkları uzun zaman içerisinde hiçbir zaman tam manasıyla bağımsız olamamışlar, mütemadiyen himaye altında yaşamışlar ve karşılığında da vergi ödememişlerdir. Fakat şurası bir gerçektir ki, en iyi muameleyi Türklerden görmüşlerdir. Hatta Osmanlı imparatorluğu döneminde devletin üst kademelerinde kendilerine birçok görevler verilmiştir⁵. Ancak, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, emperyalist devletlerin teşvik ve tahrikleriyle, memleket içerisinde karışıklıklar çıkarmaya ve Osmanlı Hükümeti için problem olmaya,

edilmektedir ki, bu bize M.Ö. 3. Binyıldan itibaren Türklerin Anadolu'da var olduklarını göstermektedir.

⁴ Ekrem Memiş, *a.g.m.*, s. 35-46.

⁵ Bunu birkaç örnekle özetlersek, Osmanlı Devlet idaresinde

Maliye Bakanı	1
PTT Bakanı	3
Bayındırlık Bakanı	5
Dışişleri Bakanı	1
Hazine-i Hassa Bakanı	3
Senato Üyesi	4
Birinci Meşrutiyet Dönemi (1876):	
Meclis-i Mebusan Reis Vekili	1
Millet Vekili	8
İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908):	
Millet Vekili ve Başbakanlık Divan Katibi	1
Millet Vekili	11
Bakanlıkların Üst Kademelerinde Görevli Memurlar:	
İç işleri Bakanlığı'nda	16 kişi
Vali Yardımcısı	4 kişi
Mutasarrıf Yardımcısı	31 kişi
Bayındırlık Bakanlığı'nda	9 kişi
Orman ve Ziraat Bakanlığı'nda	8 kişi
PTT Bakanlığı'nda	17 kişi
Milli Eğitim Bakanlığı (memur ve öğretmen)	16 kişi
Adalet Bakanlığı'nda	20 kişi
Belediyelerde	10 kişi
Asker ve Devlet Hekimliğinde	37 kişi olarak hizmette bulunmuşlardır.

Bunlardan başka, Ermenilerden 17'den fazla gazeteci ve yazar, 11'den fazla mimar, 140 kişi baruthane görevlisi, 20.000 kişi Gümrükler Müdürlüğü'nde görev yapmışlardır. (Not: Bu bilgiler, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı tarafından 1989'da yayınlanan "Geçmişten Bugüne Kadar Türk-Ermeni İlişkileri" adlı kitabın 19. ve 20. sayfalarından alınmıştır.

başlamışlardır. Nitekim, dış güçlerin yardımıyla oluşturulan Ermeni komiteleri aracılığı ile memleketin her yerinde kulüpler ve kitaplıklar açılmış, buralara devam eden kişilere Ermeni Tarihi ve Ermeni büyükleri hakkında bilgiler verilerek, Ermeni milliyetçiliği aşılana çalışılmıştır. Bu arada Türklüğe ve Türklere karşı Ermeni halkında nefret uyandıracak eserler de neşredilmiştir. Ermeni Patrikhanesi ise, dini yükümlülüğünü bir tarafa bırakıp, bütün mevcudiyeti ile komitecilerin karargahı haline gelmiştir. Ermeni Patrikhanesi ise, dini yükümlülüğünü bir tarafa bırakıp, bütün mevcudiyeti ile komitecilerin karargahı haline gelmiştir. Rus Çarlığı da, Kilikya (Adana, Maraş, İskenderun) bölgesindeki Ermenileri Ortodoks mezhebine geçirerek kendisine bağlamayı ve bu yolla Akdeniz'e çıkmayı hedeflediği için, devamlı olarak Ermenileri kıskırtmaktan geri kalmamıştır.

Balkan Harbi'nden sonra Ermeni derneklerinin siyasi faaliyetleri daha da artırmış ve Ermeni çeteleri, Türkleri katlatmaya başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu 3 Ağustos 1914 tarihinde Birinci Dünya Harbi'ne fiilen iştirak ettikten sonra ise Ermeniler, Anadolu'da oturan ve hiçbir günahı olmayan binlerce Türkü çoluk çocuk, genç ihtiyar demeden acımasızca katletmişlerdir. Elbette ki, böylesine vahim bir durum karşısında Osmanlı Hükümeti'nin birtakım tedbirler alması gerekiyordu. Nitekim çok geçmeden bu tedbir alındı. Gerçekten, Başkomutanlık makamı, Anadolu'nun birçok yerlerinde ve özellikle Doğu Anadolu'daki Ermeni isyanlarının, sabotajlarının ve silahlı eşkıyalıkların tehlikeli bir durum yarattığını görerek, İçişleri Bakanlığı'na bir teklifte bulunmuş ve 27 Mayıs 1915 tarihinde de üç maddelik bir tehcir (Göç Ettirilme) kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile; Zordu, bağımsız kolordu ve tümen komutanlarına, askeri nedenlere dayanarak, casusluk ve hainliklerini hissettikleri bölge halkını, tek tek veya toplu olarak memleketin diğer bölgelerine gönderebilmelerine" yetik verilmiştir. Bu kanuna göre çıkarılan yönetmeliklerle de, göç ettirilen şahısların mal, can ve namuslarını koruyucu çeşitli düzenlemeler getirilmiştir⁶.

Osmanlı Hükümeti ayrıca, Ermenilerin göç ettirilmesiyle ilgili olarak bir de talimat metni yayınlamıştır. Bu metinde şöyle denilmektedir: "Nakli gereken Ermenilerin yeni yerleşme bölgelerine hareket ettirilmeleri ve yolculukları sırasında rahatları sağlanmalı, canları ve malları korunmalıdır. Varışlarından, yeni yurtlarına tamamıyla yerleşmelerine kadar, iâşeleri, mülteci tahsisatlarından karşılanmalıdır. Bunlara daha evvelki mali durumları ve halihazır ihtiyaçlarına göre, mal ve toprak dağıtılmalıdır. İhtiyaç sahipleri için, hükümet evler yapmalı, çiftçi ve ihtiyaç sahibi zanaatkârlara tohum, âlet, teçhizât temin etmelidir."

⁶ Bu yönetmelikler, Belge No:1916 (Askeri Tarih Belgeleri, Sayı 81) yayınlanmıştır.

“Bu emrin tamamıyla, Ermeni isyancı komitelerinin genişlemesine karşı bir tedbir olması nedeniyle, Müslüman ve Ermeni gruplarının, karşılıklı katliama girişmelerine yol açacak şekilde yerine getirilmesinden kaçınılmalıdır.”

“Yeniden yerleştirilen Ermeni gruplarının refakat etmek üzere, özel görevliler temini için düzenlemeler yapılacak, bunların yiyecek ve diğer ihtiyaçları sağlanacak, bu amaçla gerekecek harcamalar, göçmenlere ayrılan hükümet tahsisatından karşılanacaktır.”

“Göçmenlerin yolculukları sırasında, varış yerlerine kadar, gerekli iâşeleri sağlanmalıdır. Yoksul göçmenlere, yerleşebilmeleri için, kredi verilmelidir. Yolculuk halindeki kişiler için kurulan kamplar, muntazam olarak denetlenmelidir. Bu kişilerin refahı için gerekli tedbirler alınmalı, ayrıca asayiş ve güvenlikleri sağlanmalıdır. Yoksul göçmenlere yeterli yiyecek verilmeli ve sağlık durumları, her gün, doktor tarafından denetlenmelidir... Hasta, kadın ve çocuk trenle, diğerleri ise dayanıklılıklarına göre, katırlara, araba içinde veya yay olarak gönderilmelidir. Her konvoyu bir müfreze muhafız refakat etmeli, her konvoyun yiyecek malzemeleri, varış yerine kadar korunmalıdır... Kamplarda veya yolculuk sırasında, göçmenlere karşı bir saldırı vuku bulursa, bu saldırılar, derhal önlenmelidir.”⁷ Görülüyor ki, yüzyıllardan beri Türklerle yan yana yaşayan Ermeniler, güvenilir bir vatandaş olarak kabul edilmelerine ve kendilerine her türlü konuda serbestlik tanınmasına rağmen, Türkiye üzerinde çeşitli menfaatleri olan yabancı devletlerin oyununa gelerek, hata işlemişlerdir. Eğer Ermeni vatandaşlar, macera peşinde koşan Ermeni komitelerinin aklına uyararak, memleketin çeşitli yerlerinde karışıklıklar, isyanlar, eşkıyalıklar, sabotajlar ve hatta düşman hesabına casusluklar yapmasalar ve her şeyden önemlisi, en kritik durumlarda, Türk ordusunu, arkadan vurmak gibi hareketlere girişmeselerdi ve nihayet silahları ile düşman tarafına geçerek, her şeylerini paylaştıkları Türk askerine karşı savaşmasalardı elbette ki bu isyanları bastırmak için hiçbir askeri harekâta gerek kalmayacağı gibi, yurdun başka köşelerine göç ettirilmeleri de söz konusu olmayacaktı. Esasen hiçbir hükümet, kendisine sadık, görevini yapan vatandaşlarını, hele ölüm-kalım savaşında olduğu bir zamanda, cezalandırma ve göç ettirme gibi işlemlere girişemez⁸.

Ancak, azınlıkların, yurt çıkarlarına uymayan ve hatta vatani yok etmek durumuna getiren eylemlerine karşı da hükümetlerin eli kolu bağlı kaldıkları, hiçbir zaman ve hiçbir yerde görülmemiştir. Suça uygun cezayı

⁷ Dış Politika Enstitüsü; *Dokuz Soru ve Cevapta Ermeni Sorunu*, Ankara 1983, s. 24-25.

⁸ Ekrem MEMİŞ-Nuri Köstüklü, *Yeni ve Yakın Çağda Türk Dünyası*, 3. Baskı, Konya 2002, s. 279.

vermek, devlet otoritesinin ve hükümet yöneticilerinin en doğal hakkı ve hatta görevidir⁹.

Türk milletini savaş meydanlarında yenemeyeceklerini anlayan emperyalist devletler, Türklerle kardeş gibi yaşayan azınlıkları, çıkarları için, bir piyon olarak kullanmışlardır.

Birinci Dünya Harbi'nde Ermeniler tarafından öldürülen Türklerin sayısı, öldürüldüğü iddia edilen Ermenilerin sayısından çok daha fazladır. Bu öldürülen Türklerin çoğu, Ermeni isyanlarında baskına uğrayan askerlerle, işi gücü ile uğraşan sivil halktı. Gözünü kin bürümüş Ermeni komitecileri, kadın, çocuk ve ihtiyarları bile öldürmüşlerdir. Bu hareket tarzı, insanlık için, medeniyet için, utanç vericidir. Ermeni komitecileri, yabancı devletlerin özendirme, kışkırtma ve her türlü yardımlarıyla hem Türk ve hem de Ermeni ırklarına en büyük kötülüğü yapmışlardır.

Ermenilerin Doğu Anadolu'daki çarpışmalarda ve tehcir sırasında kayıplar verdiği bir gerçektir. Esasen bu durumu inkar eden de yoktur. Savaştan kaynaklanan genel düzen ve güvenlik ortamı ve zapt edilmesi mümkün olmayan şahsi kin ve öç alma duyguları çerçevesinde, göç ettirilen kafilelere bir takım saldırılarda bulunulmuştur. Ancak hükümet, bu durumu, elinden geldiği kadar önlemeye çalışmış ve sorumlu gördüğü saldırganlarla görevlerinde ihmali görülen muhafızları da en ağır şekilde cezalandırmıştır.

Diğer taraftan, savaş günlerinin güç şartları; araç, yakıt, gıda, ilaç ve diğer imkânların yetersizliği, ağır iklim şartları, bir takım salgın hastalıkların meydana getirdiği tahribat da kayıpların sayısını artırmıştır. Cephelerde, 90.000 kişilik Osmanlı ordusu, soğuk ve hastalıktan kırılmıştır. Uzak bölgelerde, hatta başkent İstanbul'da bile, feci sıkıntılar çekilmiştir. Bu zor şartlar ve sıkıntılardan, en az Ermeniler kadar Türklerde paylarını almışlardır. İшти, Ermeni propaganda ve teröristlerinin soykırım (jenosit) diye iddia ettikleri olayın gerçek yüzü bundan ibarettir. Kaldı ki, göç ettirilme sırasında, Ermenilerin kayıpları ile ilgili olarak verilen rakamlar bile, birbirine uymamaktadır. Örneğin ciddiyeti ile tanınan Encyclopedia Britannica, 1918 yılı baskısında, tehcir sırasında ölen Ermeni sayısını 600.000 olarak yazmış iken, bu miktar, 1968 yılı baskısında 1.500.000 olarak gösterilmiştir¹⁰.

Gerçeği tespit etmek için, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisindeki Ermeni nüfusuna bakmak gerekir.

⁹ Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Geçmişten Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara 1989, s. 68.

¹⁰ Ekrem MEMİŞ-Nuri Köstüklü, *a.g.e.*, s. 280.

Birinci Dünya Harbi sıralarında, Osmanlı İmparatorluğu uyruğundaki Ermeni nüfusu, çeşitli kaynaklara göre şöyledir:

Ermeni Patrikhanesi Rakamlarına Göre	2.560.000
Ermeni Tarihçisi Basmacıyan'a Göre	3.380.000
Lozan'daki Ermeni Heyetine Göre	2.500.000
Ermeni Tarihçisi Kevork Aslan'a Göre	1.800.000
Fransız Sarı Kitabı'na Göre	1.550.000
Encyclopedia Britannica'ya Göre	1.500.000
Ludovic de Constensa'ya Göre	1.400.000
H.F.B. Lynch	1.345.000
Revue de Paris'e Göre	1.300.000
Osmanlı İstatistiklerine Göre	1.295.000
İngiliz Yıllığı'na Göre	1.056.000

Abartılı Ermeni kaynakları dikkate alınmadığı takdirde, bu nüfusun ortalama olarak 1.300.000 olduğu kabul edilebilir. Şu halde, Ermeni iddialarının gerçekle bir ilgisi yoktur.

Talat Paşa, İttihat Partisi'nin son toplantısında, Ermenilerin kaybını 300.000 olarak tahmin etmiştir.

Toynbee ise Ermenilerin kaybını 600.000 olarak vermiştir ki, bu rakam, Encyclopedia Britannica'nın 1918'de verdiği rakamla aynıdır.

Osmanlı Hürriyet ve İtilâf Hükümeti, İttihat ve Terakki İktidarını kötülemek ve işgal kuvvetlerine hoş görünmek için göç ettirme sırasında 800.000 Ermeni'nin öldüğünü söylemiştir.

Lozan Konferansına katılan Ermeni Heyeti Başkanı Bogos Nubar, o sırada Türkiye'de hala 280.000 Ermeni'nin bulunduğunu, 700.000 Ermeni'nin de başka ülkelere göç ettiğini söylemiştir. Bu beyan doğru kabul edildiği takdirde, toplam 1.300.000 olan Ermeni nüfusundan, hala Türkiye'de oturan ve başka memleketlere göç eden Ermeniler de sayılırsa, Ermeni kaybının 300.000 civarında olduğu görülür. Bu kayıplara, çete ve isyan harekâtında ölen ve düşman safına geçerek Türklerle savaşırken ölenler de dahildir. Savaş şartları içinde, yokluk, yorgunluk ve hastalıktan ölenler de bu miktara katılmalıdır. Ermenilerin ve Ermeni yanlısı çevrelerin, Ermeni kayıpların verirken, Türk kayıplarını da hatırlamaları gerekir. Türk kayıpları, Ermeni kayıplarından çok daha fazladır. Yukarıda adı geçen

Bogos Nubar'a göre, sadece Doğu Anadolu'daki Müslüman nüfustan 1.400.000 kişi eksilmiştir¹¹.

Görülüyor ki, ne plânlı bir soykırım ve ne de 1.500.000 Ermeni'nin ölmesi söz konusudur. Böyle bir iddiada bulunmak, tarihi gerçekleri saptırmaktan başka bir şey değildir¹².

Ermeniler Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Milli Mücadele sırasında da düşmanca hareketlerine devam etmişlerdir. Gerçekten, başta ABD olmak üzere, Batılı devletleri arkasına alan Ermeniler, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir Ermenistan Devleti kurmak amacıyla Türklerle mücadeleye girmişler, ancak Şark Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından mağlup edilmişlerdir. 3 Aralık 1920'de Ermenilerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında Gümrü Antlaşması imza edilmiştir. Fakat anlaşmadan bir gün sonra, Ermeni toprakları, Rus Kızılordusu'nun işgaline uğramış ve Erivan'da Sovyet Ermeni Cumhuriyeti Hükümeti kurulmuştur. Bu nedenle, Gümrü antlaşması onaylanamamıştır. Bunun yerine 16 Mart 1921'de Sovyet Rusya ile Moskova'da bir antlaşma yapılmış ve bu antlaşma, 27 Mart 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce de onaylanmıştır.

Böylece, Doğu Cephesi ve bu cephede savaştığımız düşmanlarımızla olan ilişkilerimiz düzelmiş gibi görünüyordu.

Fakat özellikle, 1960'lı yıllardan sonra, Ermenilerin, Türkiye ve Türkler aleyhindeki faaliyetleri, yeniden artmaya başlamıştır.

Ancak, şurası bir gerçektir ki, Osmanlı Arşivlerinde ortaya çıkarılan ve ilim aleminin hizmetine sunulan yüzlerce belge, Ermeni iddialarının hiçbir gerçek dayanağı olmadığını, açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

Şunu da hemen belirtelim ki, Ermeniler, genellikle Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleştiği dönemlerde sahneye çıkmışlar ve hatta, Rumlarla işbirliği içerisine girmişlerdir. Milli Mücadele sırasında yaşanan bu durum, 1990 yılının başlarında yeniden yaşanmıştır. Hatırlanacağı üzere, Ermeni-Azeri çatışmasının hemen ardından Yunanlılar, Batı Trakya'daki soydaşlarımıza karşı insanlık dışı hareketlerde bulunmuşlardır.

Ermeniler halen Azerbaycan topraklarının % 20'sini işgal altında tutmaktadırlar. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmeye çalıştığı şu sıralarda gündeme getirilen en önemli konulardan biri, Türkiye'nin, Ermeni soykırımını kabul etmesi noktasında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Türkiye'den Ermenistan sınır kapısını açması ve Türkiye ile Ermenistan arasında ticari ilişkilerin başlatılması istenmektedir. Türkiye, Ermenilerin işgal ettiği Azeri

¹¹ *A.g.e.*, s. 282.

¹² Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Geçmişten Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara 1989, s. 71-73.

topraklarından çekilmesi kaydıyla, Ermenistan sınır kapısını açabileceğini beyan etmiştir. Ancak, soykırım iddiasını kabullenmesi mümkün değildir. Çünkü, Birinci Dünya Harbi sırasında Ermenilerin de özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan yüz binlerce Türkü acımasızca katletmişlerdir. Son yirmi yıldır bölgede yapılan arkeolojik kazılarda çok sayıda toplu mezar ortaya çıkarılmıştır ki Müslüman Türklere ait olan bu toplu mezarlar, Ermeni katliamının boyutlarını tüm çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Bir başka ifade ile tehcir olayının yaşandığı 1915 yılında Türklerin verdiği kayıp, Ermeni kayıplarından daha az değildir.

Her iki taraf da epeyce insanını kaybettiğine göre, Ermenilerin her yıl bu konuyu gündeme getirerek, Türkiye'yi köşeye sıkıştırmak istemesinin hiçbir anlamı yoktur. Eğer Ermenistan, Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak istiyorsa, her şeyden önce tarihin derinliklerinde kalmış olan sözde Ermeni Soykırım iddiasından vazgeçmeli, ardında da işgal altında tuttuğu Azeri topraklarını boşaltmalıdır.